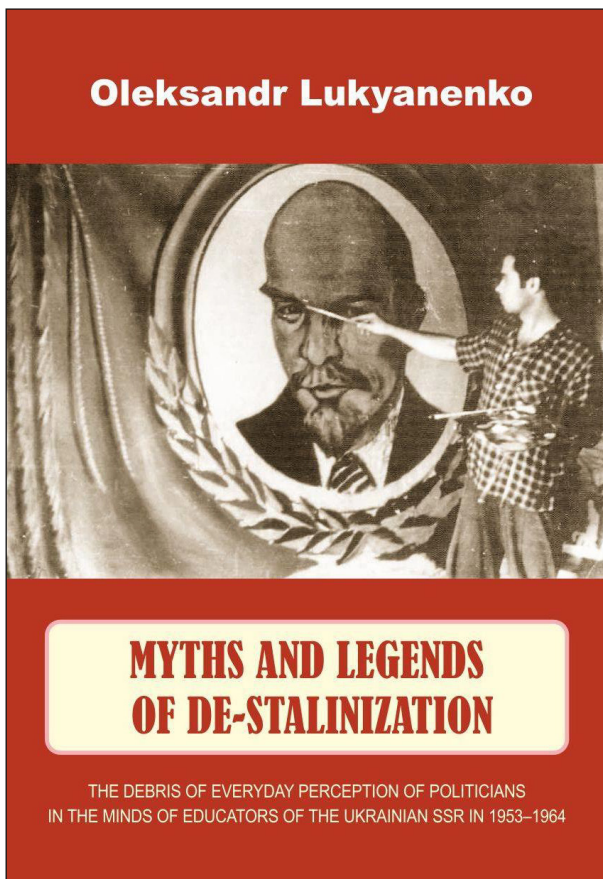

РЕЦЕНЗІЇ, ВІДГУКИ

Дмитренко Віталій

кандидат історичних наук, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

OLEKSANDR LUKYANENKO. MYTHS AND LEGENDS OF DE-STALINIZATION: THE DEBRIS OF EVERYDAY PERCEPTION OF POLITICIANS IN THE MINDS OF EDUCATORS OF THE UKRSSR IN 1953-1964: MONOGRAPH. POLTAVA. 2018. 298 p.

Книга Олександра Лук'яненка з'явилася нещодавно, навесні 2018 року. Попри це, вона вже викликала зацікавленість читачів про що красномовно свідчить статистика скачування її електронної версії. Цей факт є достойною відповіддю на одвічні сумніви історика щодо затребуваності/потрібності його роботи. Чи то говорячи мовою академічних текстів – актуальності дослідження. В суспільстві домінування масової культури, коли важливим, а почасти й єдиним критерієм успіху, стає комерційна привабливість створеного продукту, вважаємо, що праця Автора не минула даремно.

Книга є своєрідним продовженням попередньої монографії історика «In the Grip of De-Stalinization», котра вийшла друком у полтавському видавництві «Сімон» 2016 року. Обидва твори тісно пов'язані між собою як методологічно, так і низкою сюжетних ліній. По-перше, це спільний, головний, колективний герой досліджень –

студенти, працівники та викладачі педагогічних вишів УРСР. По-друге, спільний час і простір, де живуть герої книг – радянська Україна періоду 1953-1964 років – відомого як «хрущовська відлига». По-третє, обидві книги написані англійською, що передбачає орієнтацію на певну аудиторію, здатну спожити цей інтелектуальний продукт. Схоже, такі підходи не випадкові та мають для автора концептуальне значення, що дає підстави говорити про сформований науковий почерк, притаманний студіям Олександра Лук'яненка.

Рецензована книга складається зі вступу, семи розділів, бібліографічної частини та супроводжується іменним і географічним покажчиком. Монографія містить чимало ілюстрацій. Це – фотографії, зразки плакатів і агітаційної продукції, таблиці, діаграми,

уривки поетичних і прозових творів, які дозволяють візуалізувати текст. Книга супроводжується підрядковими посиланнями, що створює додаткові зручності для читача. Гарний друк та чудове оформлення, окрім інтелектуального, сприяє ще й додатковому естетичному задоволенню від читання та переконує, що «ера Гутенберга» таки остаточно не відійшла у вічність.

У світлі нещодавнього чергового спалаху дискусії між «фізиками» і «ліриками» щодо науковості та вартісності їхньої роботи, на особливу увагу заслуговує розділ книги, присвячений теоретичним і методологічним рефлексіям, що супроводжували процес дослідження та написання тексту. Він досить великий за обсягом (р.6-77) і є запрошенням читача на наукову кухню історика. Частина дослідників, особливо у книгах, розрахованих не лише на фахового читача, вважає за необхідне оминати ці питання, вважаючи їх нудними та не потрібними широкому загалу. Вони прагнуть подавати страву вже у готовому вигляді, приховуючи від споживача часом марудний процес приготування інтелектуального продукту. Ми все ж вбачаємо у таких виправах Автора, принаймні, один важливий позитивний момент – читач отримує можливість побачити з середини процес творення тексту, оцінити якість інгредієнтів, прослідкувати логіку їхнього використання та зробити власні висновки щодо переконливості положень і суджень, викладених у творі.

Розмірковуючи про «спосіб приготування», дослідник послідовно акцентує необхідності застосування міждисциплінарних наукових підходів, які в сукупності дозволять поглянути на людину минулого як на певну цілісність. Це цілком узгоджується з антропологічним вектором руху сучасних історичних студій, прихильність до яких він не приховує. Вдалих підбір та уміле поєднання методів соціології, когнітивної психології, культурної антропології, соціальної, усної та мікроісторій дає можливість реконструювати повсякденний світ досліджуваної групи соціуму.

Вибір для дослідження відносно однорідної групи працівників і студентів вищої педагогічної школи продиктований як особистими, так і науковими резонами. Погоджуємося з дослідником, що відбір для аналізу групи осіб, які проводять разом тривалий час, пов'язані схожими проблемами, життєвими орієнтирами дає можливість здобути загальний вектор їхнього світосприйняття та краще зрозуміти поведінкові реакції. Особиста належність Автора до когорти тих, хто сіє «розумне, добре і вічне» дозволила йому краще зрозуміти специфіку психології досліджуваної команди. У результаті маємо вдале поєднання показу певних спільних реакцій, характерних для багатьох колективів педагогічних інститутів УРСР з чітким усвідомленням унікальності кожного окремого досвіду. Все-таки життя конкретного вузу мало багато індивідуальних рис, зумовлених географічним розміщенням, історією, складом персоналу, матеріальними ресурсами, впливом навколишнього середовища та багатьма іншими слабо вловлюваними речами, які іноді відігравали вирішальну роль у зміні ставлення до реальності.

Попри те, що головна увага дослідження зосереджена на еволюції світосприйняття представниками вищої педагогічної школи політичних явищ і процесів періоду «відлиги» Автор прагне відійти від усталеного підходу, за якого населення лише пасивно реагує на політичні зміни, ініційовані згори, а історик відповідно фіксує ці зміни. Він послідовно відтискає державу на задній план розповіді. Намагається зробити саме звичайних людей головними дійовими особами наративу. Акцентує увагу на їхньому баченні політичних подій. Ось чому основними компонентами дослідження політичного повсякденного життя є не політики, а їхні образи в умах людей. Дослідник проводить думку, що люди ненавиділи або захоплювалися не справжнім політиком, якого фактично не знали, а тим образом,

який виробляли у своїй свідомості. Фактори, які впливали на його створення теж перебувають у фокусі дослідження. Тому опис політичної буденності працівників педагогічних інститутів охоплює коло питань, пов'язаних не лише з сприйняттям політичного істеблішменту, а й з організацією внутрішніх справ вишів, громадської діяльності викладачів тощо. Саме у них відбивається сприйняття генеральних настанов партійного керівництва.

Проте, в дослідженні Автор торкається не лише владно-людських взаємин. Він вдало вписує їх в оточуюче предметне середовище (будівлі, вулиці, магазини, парки), серед якого мешкають герої дослідження та яке, впливаючи на їхній настрій, творить основу для різноманітних образів у людській свідомості не менше, ніж офіційні настанови.

У двох розділах монографії (р.79-91, 234-249) Автор аналізує сприйняття партії та політичних процесів у країні працівниками вишів. Велика увага тут зосереджена на ставленні людей до процесів десталінізації: особистій участі/неучасті у цьому процесі, зміні/тяглоті риторики щодо нього в офіційних документах і буденному спілкуванні. Проаналізовані такі цікаві явища як «колективізм» і «лідерство» в їх радянській офіційній інтерпретації та повсякденних проявах, зокрема, вчинках окремих осіб у постсталінський період. Показано ставлення до світової політики через реалізацію цікавого концепту «великої політики на малій кухні».

Чотири інших розділи (р.92-112, 113-128, 129-140, 141-233) присвячено дослідженню зміні образів Й. Сталіна, Г. Жукова, Л. Берії та членів так званої «антипартійної групи» (Л. Каганович, В. Молотов, Г. Маленков) у сприйнятті представників вищої педагогічної школи.

Насамкінець, хочу зауважити, що той, хто, прочитавши цей огляд, захоче прочитати книгу не пошкодує. Вона буде цікавою як фахівцям, так і любителям чи сучасникам нашого недалекого минулого.